

N:o 26.

Ank. till Riksd. kansli den 3 mars 1904, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämpning.

Lagutskottet har till behandling fått emottaga två särskilda, vid innevarande riksdag afgifna motioner, åsyftande inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämpning.

I den ena af dessa motioner, n:o 34 inom Första Kammaren, har herr *Hedborg*, med instämmande af herr *Hägglund*, anført:

»Vid förra årets riksdag väcktes i Andra Kammaren motioner dels af herr D. Persson i Tällberg m. fl. om antagande för viss tid af lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening af ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom, dels af herr O. Emthén om inskränkning i ägostyckningsförfarandet. Dessa motioner voro ett par af de många uttrycken för farhågor, att skogsbolagsväldet skulle i Norrland alldeles förkväfa jordbruket. Dessa farhågor delas af största delen af Norrlands befolkning och för öfrigt af dem, som känna verkliga förhållandena därstädes. Motionerna blefvo — sedan lagutskottet hemställt, att de icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda — af Riksdagens Andra Kammare bifallna, men af Första Kammaren afslagna. Jag anser, att ämnets vikt påfordrar dess återupptagande af Riksdagen.

Ett stadgande i lagen om hemmansklyfning, ägostyckning m. m.

den 27 juni 1896 tyckes vara alldeles särskildt ägnadt att uppmuntra bolagen i Norrland att inköpa hemman för att lägga dessas skogsmarker till bolagens redan förut stora skogskomplex och därigenom förhindra eller i det längsta undanskjuta uppodlandet af de å skogsmarken befintliga, odlingsbara områden.

Det är å 1 mom. i 2 § af nämnda lag jag syftar.

Med användning af stadgandet i detta moment hafva bolagen företagit sig att systematiskt skilja hemmanens inägojord från skogsmarken för att sedermera försälja inägojorden.

Vid af bolagen påkallade ägostyckningar går det i allmänhet så till, att den odlade jorden utlägges till en eller flera lotter och att bolaget behåller den lott, som utgöres af skogsmarken. De odlade lotterna tilläggas antingen rätt till skogsfång efter utsyning och mulbete under vissa år å någon mindre del af den af bolagen behållna skogsmark eller numera i åtskilliga fall äganderätt till ett visst mycket litet skogsområde.

Härigenom undandragas de odlingslägenheter, som ligga inom de stora skogsmarkerna, odling, och den utveckling af jordbruket, som skulle bidraga att göra Norrland till det s. k. framtidslandet, kommer att alldeles hämmas.

Utvecklingen af jordbruket har i Norrland i allmänhet tillgått och tillgår fortfarande så, att, då ägaren af ett hemman känt sig oförmögen att längre sköta detsamma eller dör, hemmanet i regel delats mellan barnen eller andra arfvingar, hvilka i de lotter, de bekommit, fått såväl odlad som odlingsbar mark samt skog.

För att arfvingarna, sedan de blifvit uppväxta och bildat egna hushåll, skulle kunna bärga sig på de resp. lotterna, hafva de måst uppodla en del af den dem tillfallna odlingsbara marken.

På detta sätt har ett hemman, på hvilket förr endast en familj varit besutten, efter delningen, tack vare de odlingsbara lägenheterna, snart genom uppodling kunnat lämna föda åt flera hushåll.

Klart är, att den hemmansägare — särskildt i Norrland — som måste vädja till andra för att hafva tillgång till skog för husbehof, måste känna sig betydligt beroende. Så blir fallet, då bonden endast har rätt till husbehofsskog efter utsyning. För hvarje gång någonting för gården behöfves, måste han vända sig till ägaren af skogsmarken och nöja sig med hvad denne låter utsyna. I en högst osjälfständig och besvärlig ställning måste ägaren af inägojorden sålunda komma. Han blir ingen äkta telning af vår själfständiga bondestam.

Finge däremot den, som förvärfvade sig inägolotten af hemmanet, så stor skogsmark med äganderätt, att han där kunde hafva tillgång till skog och mulbete för husbehof, blefve visserligen icke hans själfständighet uti ifrågavarande afseende äfventyrad. Men, såsom ofvan sagts, någon utveckling af de odlingslägenheter, som före bolagets inköp tillhört hemmanet och därefter kommit inom skogsägarens skogsområde, vore ej att tänka på.

Då lagutskottet förra året afslog motionen angående inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämpning, anförde utskottet såsom motiv för afslaget bland annat följande: »i hufvudsak äro emellertid stadgandena om ägostyckning enligt utskottets uppfattning byggda på riktiga grunder, och utskottet kan därför icke tillstyrka, att desamma för vissa landsdelar skulle sättas ur tillämpning. Befolkningen därstädes skulle härigenom komma i en ganska ogynnsam ställning. *Möjligheten att vinna ägostyckning skulle vara utesluten äfven för sådana fall, då detta förfarande innebure otvifvelaktiga fördelar, och jordafsöndringsförfarandet, till hvilket man i stället oftast vore hänvisad, är på grund af de förändringar, bestämmelserna därom till någon del undergingo i sammanhang med ägostyckningens införande, numera icke alltid så användbart som dessförinnan.*»

De i utskottets motiv särskildt åsyftade fall torde icke hafva afseende på andra ägostyckningar än sådana, hvarigenom viss till gränserna bestämd ägovidd afses att utläggas till tomter invid stad, järnvägsstation, hamnplats eller eljest enligt fastställd plan.

I dylikt fall kan ju ägostyckningsinstitutet äga sin stora betydelse och bör för dessa fall bibehållas äfven hvad Norrland beträffar.

Inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ha följande antal ägostyckningar verkställts, nämligen: under år 1900 605, 1901 737 och 1902 986. För 1903 finnes ännu icke tillgänglig någon fullständig statistik, men enligt hvad jag varit i tillfälle att inhämta från domarnes uppgifter rörande sex norrländska domsagor, hafva endast i dessa under år 1903 öfver 430 ägostyckningar ägt rum.

Sålunda blir för hvarje år antalet ägostyckningar allt större, och under det att under år 1900 i hela riket 177,111 hektar ägostyckats, så ägostyckades under år 1902 449,665 hektar, af hvilka den ojämförligt största delen faller på nyss uppräknade fem län. Dessa siffror visa, med hvilken oerhörd intensitet för jordbruk lämplig mark på angifvet sätt inom nämnda fem län undandrages sitt ändamål för att bindas vid skogsmarken. I de flesta fall äro ägostyckningarna i de ofvan

ofvan uppräknade fem norrländska länen sådana, som verkställts enligt § 2 i ofvan åsyftade lag.

På grund af hvad jag anfört och med hänvisning till hvad i här ofvan åberopade motioner vid förra riksdagen anförts, vågar jag vördsamast hemställa, att Riksdagen ville för sin del antaga följande lag angående inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämning:

Häri genom förordnas, att hvad lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 stadgar i afseende å ägostyckning tills vidare ej skall äga tillämpning inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands och Gäfleborgs län i annat fall, än att med ägostyckningen afses, att viss till gränserna bestämd ägovidd skall utläggas till tomter invid stad, municipalsamhälle, järnvägsstation, hamnplats eller eljest enligt af Kungl. Maj:t faställd plan.

Denna lag skall gälla tills vidare intill 1907.»

Den andra af berörda motioner har afgifvits under n:o 78 inom Andra Kammaren af herr *O. Emthén* och är af följande lydelse:

»Den af mig m. fl. vid riksdagen 1903 väckta motionen om inskränkning af ägostyckningsförfarandet ernådde icke Riksdagens bifall. Icke desto mindre vågar jag ånyo till Riksdagens bepröfvande frambära enahanda motion, viss som jag är, att de massvis pågående och allt mer och mer ökade ägostyckningarna i Norrland skola komma att högst betydligt hämma jordbruksnäringen samt slutligen leda därtill, att den själfägande och själfständiga bondeklassen ganska snart skall komma att sammansmälta till en obetydlighet, om icke en kraftig hjälp af de lagstiftande myndigheterna skyndsammast lämnas. Jag tror — på grund af verkställda undersökningar och gjorda iakttagelser — mig icke öfverdrifva, då jag här påstår, att om ägostyckningarna i Norrland få i femton år till fortgå på sätt, som de under de senaste fem åren därstädes ägt rum — i all synnerhet uti skogssocknarna i de nordligaste länen — så kommer helt säkert inom en icke alltför lång framtid större delen af vår jordbrukande befolkning i Norrland att uteslutande vara hänvisad till den utkomst, som den *odlade* jorden kan lämna — till och med de för norrlänningen så betydelsefulla »skogslotterna» komma att ingå i den egentliga skogsmarken och tillhöra skogägaren (bolagen). Då emellertid jordbruket i Norrland i stort sedt icke ensamt kan föda sin man — framför allt om jordbrukaren är nödgad att köpa sitt hus-

behovsvirke till vedbrand och husbygge samt därjämte mulbete för sina kreatur — är det, enligt min förmening, af högsta vikt, att lagarna lägga hinder i vägen för en åtgärd, hvarigenom jordbrukarens ställning så allvarligt äfventyras.

Jag får därför, under åberopande af och hänvisande till den motivering, som jag haft för min ofvan åberopade motion år 1903 n:o 91, värdsammast hemställa, att Riksdagen ville för sin del antaga följande lag angående inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämpning:

Häri genom förordnas, att hvad lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 stadgar i afseende å ägostyckning ej skall äga tillämpning å bolag eller förening för ekonomisk verksamhet tillhörigt hemman inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands eller Gäfleborgs län; dock skola redan påbörjade ägostyckningar i enlighet med lagen fullföljas.

Denna lag skall gälla tills vidare intill den 1 september 1907.»

I sistnämnda motion hafva herrar *P. Hörnstén*, *J. E. Granlund* och *J. Andersson* i Baggböle instämt.

Föreliggande båda motioner utgå från det af erfarenheten vitsordade förhållandet, att tillämpningen af det genom lagen den 27 juni 1896 införda ägostyckningsförfarandet, hvad Norrland vidkommer, i allmänhet visat sig, i strid med det syfte, ägostyckningsinstitutet afsett att främja, innebära en alltjämt växande fara för beståndet och utvecklingen af en själfständig, jordbruksidkande befolkning. I detta afseende har med styrka framhållits, hurusom styckningen särskildt af trävarubolagens hemman i mycket stor utsträckning tillgår på det sätt, att själfva inägojorden fränkiljes utan att tillförsäkras för framtiden nödig skog och andra skogsrättigheter. Häraf blir den nödvändiga följd, att de jordbruk, som sålunda uppstå, komma att föra en tynande tillvaro, då erfarenheten ådagalagt, att jordbruksnäring i Norrland i regel ej kan med framgång bedrivas utan tillgång till behöflig skog och erforderligt mulbete. Jämväl förorsakas därigenom, såsom herr Hedborg särskildt framhållit, att den till odling användbara och lämpliga delen af nuvarande skogsmarker icke kommer att för sådant ändamål tagas i anspråk utan allt fortfarande kommer att begagnas till uteslutande

skogsbruk. Att de sålunda berörda förhållandena äro förtjänta af det allvarligaste beaktande, måste efter utskottets mening anses oförnekligt. Såsom motionärerna anfört, hafva i Norrland ägostyckningar till stort antal och betydande omfattning redan ägt rum under åsidosättande af jordbruksnäringens viktiga intressen, och fara föreligger, därest förhållandena ostörda fortgå i samma riktning, att jordbruksnäringen i denna del af landet kan komma i största betryck. För att förebygga detta äro kraftiga och snara åtgärder af nöden. Motionärernas förslag åsyfta ej någon positiv lösning af det vidtgående spørsmålet, huruledes förbättrade förhållanden i antydda hänseende må kunna åvägbringas, utan allenast att bereda rådrum för ett allsidigt öfvervägande angående bästa sättet härför. Särskildt synas motionärerna hafva afsett att förhindra tillväxten af de förefintliga missförhållandena, intill dess den s. k. Norrlandskommittén afslutat sina arbeten och dess förslag i ämnet hunnit underkastas statsmakternas pröfning. För sådant ändamål har i båda motionerna ifrågasatts att tillsvidare intill viss tid suspendera ägostyckningslagens tillämpning för de fem norrländska länen.

I fråga om detaljerna äro motionärernas förslag emellertid ej fullt öfverensstämmande. Medan herr Emthén föreslagit, att ägostyckningslagens tillämpning skulle upphöra allenast för hemman, tillhöriga bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, har herr Hedborg velat utsträcka ägostyckningslagens suspenderande till alla hemman i Norrland, vare sig de tillhöra bolag eller ej. Å andra sidan innebär herr Hedborgs förslag gent emot herr Emthéns en begränsning så till vida, att enligt det förstnämnda ägostyckningen allt fortfarande skulle äga tillämpning i de fall, då viss till gränserna bestämd ägovidd skulle utläggas till tomter invid stad, municipalsamhälle, järnvägsstation, hamnplats eller eljest enligt af Kungl. Maj:t fastställd plan. Slutligen förefinnes skiljakthet mellan motionärernas förslag därutinnan, att herr Emthén ifrågasätter meddelande af bestämmelse, att ägostyckningslagens bringande ur tillämpning icke skall hafva någon inverkan på redan påbörjade ägostyckningar, medan herr Hedborg i sitt förslag ej inrymt något motsvarande stadgande; hvarjämte tiden för ägostyckningslagens suspenderande satts olika i förslagen, enligt herr Hedborgs »intill 1907» och enligt herr Emthéns förslag »intill den 1 september 1907.»

Förslag af i hufvudsak samma innebörd som de nu föreliggande hafva förut, så väl 1901 som 1903, varit föremål för Riksdagens pröfning. Desamma, som därvid afstyrkts af lagutskottet, hafva emellertid ej föranledt någon Riksdagens åtgärd.

Utskottet, som ansett de i motionerna berörda förhållandena utgöra fullgiltig anledning till vidtagande af åtgärd i det i motionerna föreslagna syfte, har vid öfvervägande, huruledes och i hvilken omfattning det tilltänkta suspenderandet af ägostyckningslagen lämpligast bör ävägbringas, funnit sig ej kunna helt ansluta sig till någotdera af motionärernas förslag. I afseende å spörsmålet, huruvida ägostyckningslagen borde, på sätt herr Emthén ifrågasatt, suspenderas allenast ifråga om hemman, som tillhöra bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, eller huruvida detta suspenderande borde utsträckas att afse alla hemman, har utskottet sålunda funnit sistnämnda åtgärd böra föredragas, då äfven i sammanhang med försäljning af bondehemman till sågverksintressenter ägostyckningar i stor utsträckning företagas på det sätt motionärerna angifvit. Utskottet har äfvenledes funnit herr Hedborgs förslag att bibehålla ägostyckningslagens tillämpning för utläggande af tomter invid stad och liknande platser vara att förorda framför herr Emthéns förslag att äfven för detta fall suspendera ägostyckningslagen. Utskottet har härvid bestämts af den synpunkten, att ägostyckning i sistnämnda fall icke kan beräknas i någon mån motverka ändamålet med den nu ifrågasatta lagstiftningsåtgärden. Att, såsom herr Emthén föreslagit, redan påbörjade ägostyckningar skola, utan hinder af ägostyckningslagens suspenderande, fortsättas och avslutas i enlighet med nämnda lag, synes utskottet utgöra allenast en konsekvens af den allmänna principen, att civillag ej bör hafva retroaktiv verkan. Hvad till sist angår tiden, under hvilken ägostyckningslagen för Norrland bör bringas ur tillämpning, anser sig utskottet böra härutinnan förorda herr Emthéns förslag, då därigenom vinnes ökad sannolikhet, att de lagförslag, som med anledning af den s. k. Norrlandskommitténs blifvande utlåtande kunna förväntas, skola hinna slutligen behandlas, innan tiden för ägostyckningslagens suspenderande utlupit.

Slutligen vill utskottet, för att bemöta de betänkligheter, som tilläfväntys kunna framställas emot en provisorisk lagstiftning af ifrågasatt art, erinra, att en dylik lagstiftning icke innebär någon nyhet inom vårt rättsområde. Sålunda har, såsom bekant, genom lag af den 6 juni 1902, hvars tillämpning sedermera utsträckts till den 15 maj innevarande år, förbud för viss tid meddelats mot inmutning annat än för kronans räkning å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehafves eller är till boställe anslagen.

Under återopande af hvad sålunda anförts får utskottet alltså hemställa,

att Riksdagen, i anledning af herrar Hedborgs och Emthéns förevarande motioner, ville för sin del antaga följande

Lag

angående inskränkning i ägostyckningsförfarandets tillämpning.

Härigenom förordnas, att hvad lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 stadgar i afseende å ägostyckning ej skall äga tillämpning inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands och Gäfleborgs län i annat fall, än att med ägostyckningen afses, att viss till gränserna bestämd ägovidd skall utläggas till tomter invid stad, municipalsamhälle, järnvägsstation, hamnplats eller eljest enligt af Kungl. Maj:t fastställd plan; dock skola redan påbörjade ägostyckningar i enlighet med lagen fullföljas.

Denna lag skall gälla tills vidare intill den 1 september 1907.

Stockholm den 3 mars 1904.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Hasselrot, Leman, Uppström* och *Waldenström*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till förevarande motioner.

Herrar *Hedenstierna, Sandqvist, F. Andersson* och *Wiklund* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.